

HÚSVÉT ÖRÖMHÍRE SZENT MÁTÉ SZERINT

Máté evangélista Húsvétról szóló beszámolója számomra mindig lebilincselő olvasmány volt. Finom részletekben különbözik csupán Márk evangéliumának alap-leírásától, ezek a részletek azonban igen beszédesek. Bár a hasonlóságok összekötik a két evangéliumot, a finom különbségek egyedi arculatot, más perspektívát adnak a figyelmes olvasónak.

Tanulmányunk gondolatmenete José Caba írására épül, aki tanulmánykötetében a húsvéti hit megszületését követi nyomon az újszövetségi iratokban.¹ A szerző rámutat arra, hogy Máté megközeleltetésének irodalmi szerkesztettsége túlmutat Márk beszámolójának egyszerűségén, s felvonultatja azokat az új hagyományokat, amiket Máté Márktól eltérő forrásokból vett. Különösen magával ragadó elemzésének az a részlete, ahol a Jézus történetében felvonuló egymással szembenálló erőket mutatja be. A koncentrikus irodalmi szerkezetek felfedezése és bemutatása által szeretnék tanulmányomban rámutatni arra, hogy Máté evangéliumának nem csupán az utolsó fejezetéről van szó, hanem a mű csúcspontjáról. Tézisem tehát abban áll, hogy a húsvéti elbeszélések egy fölfele vezető lépcső legfelső lépcsőfokait alkotják. Az utolsó fejezet utolsó szakasza (28,16-20), amely Máté sajátja, ráadásul az egész evangélium kulcsának tekinthető, amennyiben megnyílnak az idő- és térbeli távlatok.

Máté evangéliumát erősen jellemzi ekkleziológiai irányultsága.² Az első fejezetektől kezdve gondosan előkészíti annak módját, ahogyan bemutatja az új Izrael, Krisztus igazi közösségének megszületését. A húsvéti történet bemutatása által Jézus korábbi ígérete³ immár állandósult valósággá lesz, a Föld minden pontján és az idők végezetéig tapasztalható az Úr jelenléte.

Tanulmányunkban először összehasonlítást teszünk az első két evangélium föltámadási beszámoló között. Ezután Máté utolsó fejezetének irodalmi szerkezetét vizsgáljuk meg, hogy azután megfigyelhessük leírásának jellegzetességeit. Mindez segíteni fog abban bennünket, hogy fölfogjuk azt a végtelen örömhírt, amit Jézus föltámadása nyújt számunkra.

MÁTÉ ÉS MÁRK UTOLSÓ FEJEZETEINEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A Máté evangélium utolsó fejezetének olvasása két dolgot mutat meg számunkra: 1) egy, a Márkéval hasonló hagyományból merített; 2) egy Márk által nem használt, másik hagyományt is beépít elbeszélésebe.

A közös hagyomány világosan látszik Mt 28,1-8 szakaszánál, ahol megtalálhatók mindazok a gondolatok, amelyeket Márk rövid leírása (16,1-8) is tartalmazta. Így Máté is beszél az asszonyok sírnál tett látogatásáról (28,1); elbeszélésében szintén szerepel egy mennyei alak, aki az üres sírra mutatva a föltámadás üzenetét közvetíti az asszonyoknak (28,5-6); Márk leírásának megfelelően itt is olyan föladatot kapnak, amely a tanítványokra vonatkozik (28,7).

Mégis, megfigyelhető, hogy ugyanebben a hagyományban Máté elhagy néhány olyan árnyalatot, amely Márknál jellegzetes volt, míg más részleteket jobban kiemel és részletesebben kidolgoz. Máté leírása elhagyja azokat az elemeket, amely Márk elbeszélésének anekdotikus és pszichologikus jelleget kölcsönöznek: így Máténál nincs szó arról, hogy az asszonyok illatos olajakat vettek volna; nem pontosítja a sírhoz indulásuk idejét; nem ír arról, hogy az útközben tanakodtak volna a szikla elhengerítésének mikéntje felől.

¹ Vö. José Caba, *Cristo, mia speranza è risorto*, Edizione Paoline, 1988, 158-182.

² Lásd W. Wilkens, *New Testament Studies* 31 (1985) 24-38.

³ „Ahol ketten vagy hárman az én nevemben együtt vagytok, én is veletek vagyok” (Mt 18,20)

Más részleteket nem elhagy, hanem másokkal helyettesít: Az asszonyok útra indulásának indítéka nem a holttest megkenése, hanem hogy lássák a sírt; nem három asszonyról, hanem kettőről van szó; a mennyei alakot nem „ifjúnak”, hanem angyalnak nevezi.

A Márkéval közös hagyomány átadása mellett Máté olyan elemeket is fölhasznál, amelyek kizárólag nála fordulnak elő, és elbeszélését világossá teszik. Sajátos megfogalmazásának sorába tartozik a földrengésre utalás, az angyal, amely a mennyből száll alá, arcának leírása (28,3), valamint annak elmondása, hogy az asszonyok átadják a kapott hírt a tanítványoknak (28,8).

Az említett bizonyos különbségeken kívül Máté utolsó fejezete olyan hagyományokat is magába ötvöz, amely teljesen eltér Márk leírásától. Ez az új hagyomány mindenekelőtt az örök viselkedése körül forog. Már a megelőző fejezetben, amely sajátosan Máté leírása, az evangélista leírást adott a sír őrzésére vonatkozó parancsról és a sírbolt lepecsételéséről (27,62-66). Ezt a témát folytatva bemutatja, hogy milyen félelmet keltett az örökben az angyal megjelenése és a földrengés (28,4), majd elbeszélést ad arról a hamis szóbeszédéről, amit a papok és az örök terjesztettek, vagyis hogy Jézus holttestét tanítványai rabolták el (28,11-15).

Máté olyan hagyományt is fölhasznált, amely Jézus különféle megjelenéseit tartalmazza. Ezek közül kettőt megemlít: a sírtól távozó asszonyoknak (28,9-10), és a tanítványoknak a Galilea megadott hegyén (28,16-20).

MÁTÉ FÖLTÁMADÁSRÓL SZÓLÓ ANYAGÁNAK IRODALMI SZERKEZETE

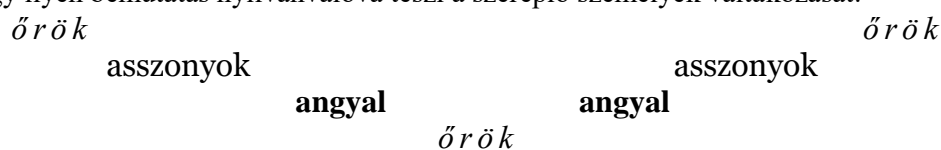
Az első evangélista organikus szerkezetű egységbe foglalta mindazt a sokrétű hagyományt, amit beépített műve utolsó nagyobb egységébe (27,62–28,20). E versek együttese egyfajta diptichont képez.⁴ Az első részt (27,62–28,15) három szereplő-csoport váltakozása alkotja: az örök, az asszonyok, és az angyal. A második rész, belső dinamikájának köszönhetően nem veszíti el kapcsolatát a megelőzővel: központi témája Jézus találkozása tanítványaival, és a nekik adott küldetés (28,16-20). A fenti két rész nem csak egymással áll összefüggésben, hanem – amint a továbbiakban erre rámutatunk – megfelelő lezárását képezik Szent Máté evangéliumának.

A diptichon első része koncentrikus szerkezetet mutat: minden az angyal és üzenetének bemutatása körül forog, aki halálra rémiszti az örököt és bejelenti Jézus új életét. Az első rész irodalmi szerkezete a következő módon vázolható fel:

A	A főpapok őrséget állítanak a sírhoz	27,62-66
B	Az asszonyok a sírhoz mennek	28,1
C	Az angyal leszállása	28,2-3
D	Az <i>örök</i> szinte holtra válnak	28,4
C*	Az angyal szavai	28,5-7
B*	Az asszonyok visszatérnek a sírtől	28,8-10
A*	A főpapok megvesztegetik az <i>őrséget</i>	28,11-15

A fölfedezett koncentrikus szerkezet a szereplők szorosan párhuzamos megfeleléségén alapszik. Az A pontban az örökről olvasunk (27,65-66: *κουστωδίαν*), akiket a főpapok állítanak a sírhoz (27,62: *ἀρχιερείς*). Az A* pontban szintén az örökről olvasunk, akik elmennek a főpapokhoz, hogy jelentsék, mit tapasztaltak (28,11: *κουστωδίας*). A B pontban az asszonyok sírhoz indulásáról (28,1: *ἦλθεν*), a B*-ban visszatérésükről olvasunk (28,8: *ἀπελθούσαι*). A C és C* pontok az angyal miatt állnak megfeleléségben (28,2.5: *ἄγγελος*).

Egy ilyen bemutatás nyilvánvalóvá teszi a szereplő személyek váltakozását:

⁴ Vö. Xavier LÉON-DUFOUR, *Résurrection de Jésus*, Paris 1971, 203.

Az események különböző szereplőit föl lehet úgy fogni, mint két szembenálló erő találkozását: az örök az egyik oldalon, míg a másik oldalon az angyal, mint győzelmes erő a mennyből száll alá. Az asszonyok itt azok a tanúk, akik a találkozás erőterében állnak. Ők tanúsítják, hogy az örök halálos rémülete és „megbénulásának” oka az angyal leszállása és üzenete. Az előttünk álló diptichon egész első részének tartalmát úgy foglalhatnánk össze, hogy a mennyei erő diadala a földi erőkön.⁵

Máté utolsó nagy egységének második része Jézus tanítványaival való találkozását mutatja. A szereplők váltakozása és megfeleltetése itt is koncentrikus szerkezetbe rendeződik.

A	A tanítványok Galileába tartanak	28,16-17
B	JÉZUS megjelenik nekik	28,18
C	A népeket tanítani és kereszteni kell	28,19-20a
B*	JÉZUS parancsait továbbadni	28,20b
A*	Jézus a tanítványaival marad	28,20b

A fejezet utolsó szakaszát az a küldetés határozza meg, amelyet Jézus tanítványaira bíz. Ez található a szakasz középpontjában és erre irányul minden: *Menjetek el, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek* (28,19-20a). A szakasz azzal kezdődik (A), hogy megnevezi: *A Tizenegy tanítvány elment...* (28,16-17), majd azzal fejeződik be, hogy Jézus megígéri: *veletek vagyok...* (28,20b). Jézus az, aki tanítványainak a megbízást adja: *minden hatalom nekem adatott...* (28,18), majd szintén ő tesz ígéretet: *én veletek vagyok...* (28,20b).

A fentieket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az idézett szerzők által feltárt irodalmi szerkezet által rácsodálkozhatunk arra, ahogyan Máté fókuszba állítja a számára kulcsfontosságú dolgokat és szereplőket. Evangéliumának legutolsó perikopája szerint a fókuszban a népek tanítása és megkeresztelése áll. A tanítványoknak útra kell kelniük (A), hogy találkozhassanak a Föltámadottal (B), aki kinyilvánítja végső parancsát (C), amelyet hirdetniük kell (B*), de ezzel nem maradnak magukra, mert maga az Úr lesz velük (C*).

SZENT MÁTÉ HÚSVÉTI ELBESZÉLÉSEINEK JELLEGZETESSÉGEI

Első lépésben az egyes húsvéti elbeszéléseket a benne szereplő személyek vizsgálatának segítségével tanulmányozzuk, majd a 27,62–28,20 elbeszéléseit az evangélium egészének összefüggésében tekintjük.

A diptichon első táblája két erő szembenállását mutatja, amely között az asszonyok, mint tanúk szerepelnek. A húsvéti üzenet lényege megegyezik a Márk által megfogalmazottal, de Máté megfogalmazásában azonban a Jézussal szembehelyezkedő erő fölötti győzelemre kerül a hangsúly.

A Jézussal szembenálló erő

Máté húsvéti elbeszélésének jellegzetessége a Jézussal szembenálló erő hangsúlyozása.⁶ Ezt az erőt a különböző érdekek alapján egymással összefonódó emberek sora alkotja; vereségük annál csúfosabb, hiszen egyetlen személy az, aki legyőzi őket. Az ellenállás kezdeményezői a főpapok és a farizeusok, akik együtt lépnek Pilátus elé (27,62). A vallási és politikai vezetők közös erőt alkotnak. Akik mindezt véghez viszik, azok a sír bejáratához állított örök (27,66). Céljuk az, hogy megghiúsítsák annak bekövetkeztét, amit még életében mondott Jézus: *Három nap múlva föltámadok!* (27,63b). Odáig mennek, hogy lepecsételik a lezárt sírt, hogy ily módon biztosak legyenek abban, amit elhatároztak (27,66).⁷ Az evangélista azért részletezi mindezt, hogy kiemelje annak nagyságát, ami ezután

⁵ Vö. Xavier LÉON-DUFOUR: *Résurrection*, 205.

⁶ Lásd Benedict T. VIVIANO: *Evangélium Szent Máté szerint, Jeromos Bibliakommentár* II. kötet, SzJKB., Bp. 2003. 42:167.

⁷ Az apokrif evangéliumok még jobban kiemelik a hagyományt, amely szerint a főpapok és a farizeusok a teljes biztonságra törekedtek. Vö. *Péter evangéliuma* 8. fejezetét, ahol „hét pecséttel” zárják le a sírt, és a vének közül kerülnek ki, akik a sírt őrzik (ld. Ókeresztény írók 2. kötet, SZIT., Bp. 1980).

történik. Nem minden irónia nélküli az, ahogy Máté a farizeusok és a főpapok ajkára adja, ami hamarosan be is következik (vö. 28,7), ti., hogy tanítványai *azt mondják a népnek: Föltámadt a halottak közül* (27,64).

A Jézussal szembehelyezkedő erő megsemmisülését az evangélista azáltal mutatja be, hogy leírja az örök reakcióját, akik félelmükben mintegy halálra váltak (28,4). Belső megrendülésük (28,4: ἐσεισθησαν) a földrengéshez hasonlítható (28,2: σεισμός). Az örök viselkedését még inkább kiemeli az a szembeállítás, amit az asszonyokkal kapcsolatban olvasunk: az angyal eloszlatja félelmüket (28,5), majd nagy örömmel távoznak (28,8). Amint látjuk, a fejezet szerkezetében kulcshelyet foglal el a félelem és a halál valósága, hogy még jobban kiemelje annak győzelmét, aki a mennyből jött és milyen hírral érkezett.

A Jézussal ellenséges erők nem csak a múltban voltak tevékenyek, hanem mind a mai napig meszterkednek. Egyéni tapasztalatainkat az evangéliumban megfogalmazottak is alátámasztják, amennyiben az Emberfia elárulása után néhány nappal, amikor az örök visszatérnek megbízóikhoz, hogy beszámoljanak mindarról, ami történt (28,11), a tények elrejtéséhez újabb megvesztegetésre és hazug szóbeszéd terjesztésére van szükség (28,15). Bizonytal nem véletlen, hogy az evangélista ugyanazt az ígét használja, amikor az örök jelentéséről számol be (28,11: ἀπήγγειλαν), és amikor az asszonyok örömteli üzenettel sietnek a tanítványokhoz (28,8: ἀπαγγέλαι).

A győzelmes erő

1. A földi erők összefonódásával szemben feltűnik a mennyei erő, amit a jelen esetben az ÚR angyala képvisel. Találkozásuk okozza azt a drámai feszültséget, ami Máté elbeszélését jellemzi. A hirtelen tapasztalt *nagy földrengés* (28,2) az esemény drámaiságának apokaliptikus jellegét fejezi ki.⁸ Jézus halálának pillanatát azzal a megrendüléssel írja le Máté, hogy a föld is megremegett, sőt *a sziklák meghasadtak és a sírok megnyíltak* (27,51). Itt azonban nem a földrengés volt az oka annak, hogy Jézus sírja megnyílt; jelen szövegünkben ugyanis az okhatározó kötőszó (28,2: γάρ) az angyal jelenlétére utal, s így neki tulajdonítjuk a kő elhengerítését.

Az angyal jelenléte így teofanikus jelleget ölt. A földrengés amúgy is gyakori kísérője Isten megnyilvánulásának.⁹ Isten működését már az angyal szerepeltetése is aláhúzza,¹⁰ aki a mennyből száll alá.¹¹ Az angyalt aktivitásában mutatja: ő hengeríti el a követ; majd győzelmének világos jelét adva ráül arra, ami az örök szemében a föltámadás megpecsételt akadálya (27,66). Végül az angyal tekintetét olyanak ábrázolja, mint aki határtalan hatalom birtokosa. Arcának ragyogásáról úgy ír, mint a színében elváltozó Jézusról (vö. 17,2). Ruháját hófehérnek festi, miként a Tábor hegyi jelenetben Jézusét. A fehér ruha a mennyei világhoz tartozását fejezi ki (vö. Dán 7,9), miként villámló tekintete is (vö. Dán 10,6).

2. Az angyal tettei és lefestése után következnek szavai (28,5-7). Bár kimondottan az asszonyokhoz szól, a kontraszt kedvéért mégis utalás történik az örökre. Az asszonyoknak szóló *Ti ne féljete!* (28,5) felszólításban az örök halálfélelme cseng vissza (28,4). Az örökkel szembeállítva a *ti* (ὁμεις) személyes névmás nyomatékos helyet foglal el a mondatban.

Máté evangélista ismét a „rémület” kifejezésével tesz arra utalást, hogy nem mindennapi találkozásban van részük az asszonyoknak. Itt is, miként a természetfeletti való találkozás többi leírásában is,¹² bátorításról olvashatunk: *Ne féljete, mert tudom, hogy a megfeszített Jézust keresitek!* (28,5). Az angyal megfogalmazásában fölismerhetjük az őskeresztény hitvallás első elemét (vö. 1Kor 15,3: *Krisztus meghalt*). Az asszonyok őszinte Jézus-keresésével szemben az örök magatartása ellenségesnek, de legalábbis közömbösnek mutatkozik.

⁸ Vö. Mt 24,7; Mk 13,8; Lk 21,11.

⁹ Vö. Kiv 19,18; Zsolt 114,7; Iz 13,13.

¹⁰ Vö. Mt 1,20-24; 2,13-19.

¹¹ Vö. Ter 22,11; Dán 7,9.

¹² Vö. Mt 1,20; Mk 16,6; Lk 1,13.30; 2,10.

3. Az angyal szavainak központi mondanivalója Jézusra vonatkozik: *Nincs itt, mert föltámadt, amint megmondta. Jöjjetek, nézzétek meg azt a helyet, ahol feküdt* (28,6). Bár ezek a szavak nagyon hasonlítanak a Márk beszámolójában olvasottakkal, mégis érdemes észrevenni a különbözőségeket: Jézus holttestének hiányának észrevételezése megelőzi a föltámadás bejelentését: *nincsen itt, mert föltámadt. A mert/mivel* (γάρ) okhatározóval rámutat a két állítás közötti viszonyra. Tegyük föl, hogy a sorrend fordított; ekkor a „föltámadott, mivel nincsen itt” kijelentés azt hangsúlyozná, mintha az üres sír a föltámadás bizonyítéka lenne. Ez a magyarázat a jeruzsálemi papok értelmezésével sem egyezik, akik az üres sír hallatán azt terjesztik, hogy a tanítványok lopták el a holttestet. Máté megfogalmazásában a *nincsen itt* nem a föltámadás bizonyítékaként szerepel; ellenkezőleg: a föltámadás az oka annak, hogy Jézus holtteste többé nem található a sírban. A holttest hiánya tehát a föltámadás eseményének jele. Azáltal, hogy az angyal megmutatja a holttest helyét, hangsúlyt helyez annak hiányára. Az asszonyok azért indultak, hogy megnézzék a sírt (28,1), s lám, az angyal utasítására most alaposan szemügyre vehetik...

A föltámadás bejelentése ugyanazzal a szóval történik, mint Márk és mint Lukács megfogalmazásában (28,6: ἠγέρθη).¹³ Máté idézi Jézus jövendölését saját föltámadásáról, mondván: *föltámadott, amint megmondta* (28,6); ezzel ellentétben Márk a tanítványoknak való megjelenési ígéretet adja az angyal ajkára: *Galileában meglátjátok őt, amint megmondta nektek* (Mk 16,7). Ily módon, Máté megfogalmazásában, az angyal nem csak a föltámadás hírnöke, hanem Jézus korábbi szavainak teljesüléséről is tanúskodik. Míg Márk leírása az angyal bejelentésén alapszik (16,6: *föltámadt*), addig Máté leírása Jézus szavának megvalósulására támaszkodik.

4. Az angyal szavai a tanítványoknak átadandó megbízatást is tartalmaznak (28,7). Az alapgonddal megegyezik ugyan a Márknál olvasott megfogalmazással, de az eltérések figyelmet érdemelnek. Máté elhagyja – a Márkra jellemző – Péter név szerinti említését (vö. Mk 16,7).

Máté leírása viszont az asszonyokra vonatkozó részletekben aprólékosabbnak mutatkozik („kiegészítés”): *gyorsan* (28,8: ταχύ) távoznak, hogy elismételjék az angyal szavait, mondván *föltámadt a halottak közül* (28,7). Ez az ismétlés emlékeztetünkbe idézi a Pilátus előtt álló főpapok sejtelmét (vö. 27,64). Azáltal, hogy az angyal a tanítványoknak is megüzeni Jézus föltámadását, Máté az apostolok íghirdetésének is alapot teremt. A továbbiakban, amikor az apostolok Jézus föltámadásáról tanítanak, az nem saját kitalálásuk, hanem magától az Isten angyalától ered.

A galileai megjelenés megjövendölése lényegileg megegyezik Márk megfogalmazásával. Máté mégis máshogyan fejezi be az angyal szavait: *Íme, megmondtam nektek! Az ünnepélyes megfogalmazás az Ószövetség prófétai mondásaira emlékeztet bennünket: Így szól az ÚR* (vö. Iz 54,6.8.10.17; stb.).¹⁴ Isten küldöttei ott ezzel a kifejezéssel kísérik az átadandó üzenetet. Az egyes szám első személy használata arra utal, hogy a küldött a küldő tekintélyével beszél (vö. Ter 16,10; 22,15.18; stb.). Az első személy használata folyamatosságot teremt egy korábbi mondattal: *Tudom, hogy a megfeszített Jézust keressétek* (28,5). Az angyal szavainak ünnepélyessége egybevág megjelenésének teofanikus jellegével (vö. 28,2).

Az asszonyok mint a két erő találkozásának tanúi

Szent Máté húsvéti elbeszélése különféle hagyományokon alapszik: egyik közös Szent Márk hagyományával, mint az asszonyok látogatása a sírnál (28,1.5-8), másik az evangélista sajátja, mint Jézus megjelenése az asszonyoknak (28,9-10) és az örök a sírnál (27,62-66; 28,2-4). Máté utolsó fejezetében, éppen a különféle hagyományok összekapcsolása végett, az asszonyok összetettebb szerepet játszanak, mint Márknál. Leírásuk a szembenálló erők kontrasztjaként szerepel: közvetítenek az angyal által bejelentett Föltámadott és tanítványai között. Az elbeszélésben az asszonyok jelentőségének csúcspontját az képezi, hogy ők maguk találkoznak (elsőként?) a Föltámadottal.

¹³ A szinoptikus hagyományban fixálódott kifejezésről van szó, vö. Mk 16,6; Lk 24,6.34.

¹⁴ Máténál máshol is megfigyelhető, hogy gyakorta utal az Ószövetségre, pl. *megmondattott a régieknek* (5,21.27.31; stb.).

1. Az asszonyok Máté szerinti bemutatása egészen sajátos, amennyiben az örökkel való kontrasztot szemléljük. Márkkal ellentétben két asszonyról beszél: a magdalai Máriáról és a másik Máriáról. Az asszonyok neve és száma, valamint a sír (τάφος) megnevezése¹⁵ a Jézus eltemetésének hagyományához (27,61) kapcsolja az asszonyokról szóló szakaszt.

Máté leírása szerint az asszonyok indítéka az volt, hogy megnézzék a sírt; pontosabban, hogy a korabeli szokás szerint megsirassák a szeretett elhunyt személyt (vö. Jn 11,31). Ebben is megfigyelhető az örökkel szembeni kontrasztjuk, amit az angyal így fogalmaz meg: *Tudom, hogy a keresztre feszített Jézust keresitek* (28,5).

Az örökkel szembeni kontraszt a különböző viselkedésben is megfigyelhető. Az örök az angyal láttán félholtra válnak; a természetfeletti való találkozásuk miatt az asszonyok is megijednek, de a félelem nem teríti le őket. Az angyal azzal bátorítja őket, hogy megfogalmazza helyettük, hogy kit keresnek. Találkozásuk azzal tetőződik, hogy örömmel távoznak a sírtól.

2. Máté leírásában az asszonyok második szerepe abban áll, hogy kapcsolatot teremtenek a tanítványok és a Föltámadott között. Mind az első, mind a második evangéliumban a tanítványoknak átadandó üzenetet kapnak az asszonyok. Mégis, míg Márknál elhallgatnak és a csöndbe mélyednek, addig Máté leírásában sietnek továbbadni az üzenetet. Míg Márk az asszonyok elcsöndesedése által az apostolok személyes megtapasztalására irányítja az olvasó figyelmét, addig Máté az apostolok jövőbeli földadatát látatja az asszonyok viselkedésében. Természetesen itt sem maguktól beszélnek, hanem a mennyből alászállott angyal megbízásából cselekednek.

3. Miközben az asszonyok teljesítik küldetésüket, vagyis viszik a hírt a tanítványoknak, – Máté leírásában – maga Jézus jelenik meg nekik az úton (28,9-10). Örömük így teljessé válik. A megbízatás, amit Jézustól kapnak, hasonló az angyal által megfogalmazott küldetéshez, vagyis Jézus megerősíti azt, amit az angyal mondott. Ő is elosztatja félelmüket mondván: *Ne féljete!*

Nem kizárt, hogy esetünkben két különböző hagyományt illeszt egymás után az evangélista. Az asszonyok tanítványok felé való küldetését így kettős hagyomány képviseli Máté evangéliumában.

A második hagyomány, miszerint Jézus földadattal bizza meg az asszonyokat, egyrészt különbözik az előzőtől, másrészt egy jánosi hagyományhoz áll közel (vö. Jn 20,11-18). Tanítványait itt Jézus – az angyal szavaival ellentétben – *testvéreimnek* nevezi (28,10). Ehhez hasonló megnevezést a negyedik evangéliumban találunk, ahol Mária Magdolnához így szól Jézus: *Menj az én testvéreimhez...* (Jn 20,17). Ráadásul az asszonyoknak ugyanazt a ragaszkodó gesztusát látjuk, mint Máté megfogalmazásában, ahol a következőket olvassuk: *megragadták lábát és leborultak előtte* (28,9b). Jézus ott így szól Magdolnához: *Ne tartóztass!* (Jn 20,17) Közös hagyománynak tekinthető, hogy az asszonyok ill. az asszony átöleli(k) Jézus lábát, ami a viszontlátás örömeinek természetes kifejeződése.¹⁶ A hódolatot kifejező leborulás megismétlődik a Galileai hegyen is, ahol a tanítványoknak megjelenik Jézus (vö. Mt 28,17).

Máté leírásában Jézus több asszonynak jelenik meg, Jánosnál azonban csak a magdalai Mária szerepel („váltakozt”). A Máté által használt többes szám valószínűleg a korábban (vö. 28,1) megnevezett asszonyokra, de mindenképpen konkrét személyekre vonatkozik. Különben nem ritka Máténál, hogy az emberek csoportjairól átfogó értelemben beszél.¹⁷ A tanítványoknak szóló üzenet itt abban áll, hogy menjenek Galileába, a negyedik evangéliumban viszont Jézus arról tanítja Magdolnát, hogy útban van a mennyei Atyához (vö. 20,17). Ebből is látjuk, hogy János sokkal inkább teológiai, mint történeti beállítottságú szerző. Az asszonyoknak való megjelenés színhelye János szerint a sírnál (vö. 20,11-16), míg Máté szerint a sírtól távolabb történt (vö. 28,8-9). Valószínűleg ezáltal kívánta Máté kifejezésre juttatni, hogy Isten angyalának és a föltámadt Jézusnak megjelenése két különböző esemény.

¹⁵ Márk párhuzamos szövege a sírboltról (τὸ μνήμα) beszél (16,2).

¹⁶ Vö. 2Kir 4,27.

¹⁷ Pl. *A vele együtt megfeszített rablók is ugyanígy gyalázták* (Mt 27,44; vö. Lk 23,39).

Tehát a két különböző leírás más-más hagyomány-forrásból merített, de a föltámadt Jézusnak egyazon személynek (név szerint Mária Magdolnának) való megjelenését örökíti meg.

Összefoglalásul meg kell állapítanunk, hogy Máté húsvéti elbeszélésében az asszonyok kiemelt szerepet játszanak: a fegyveres örök halálfélelmével szemben ők talpon maradnak, örömteli küldetésben részesülnek a tanítványok fele, majd ők találkoznak elsőként a Föltámadottal.

A Mt 27,62–28,15 egység irányulása

A különféle hagyományok átvételével és szerves egységbe dolgozásával Máté célja kettős volt: a gazdag teológiai tartalmat apologetikus jelleggel kívánta megfogalmazni.

1. Először is szembehelyezkedik a farizeusok és örök által terjesztett hazugsággal, miszerint a tanítványok lopták el Jézus holttestét. Ez a kitalált történet még a Máté evangélium megírásakor is a szájról szájra terjed (vö. 28,15). Azok számára, akik nem hisznek (szadduceusok) és akik hisznek a föltámadásban (farizeusok; vö. Csel 23,6-9) az üres sír ténye egyaránt nem meggyőző, mert előítéleteik szerint értelmezik azt. Jézus föltámadásáról tanítva az evangélista ezért nem a sír ürességének tényére támaszkodva bizonyít. Ellenben, akik előítéletek nélkül voltak, mint a tanítványok, és őszintén keresik Jézust, miként az asszonyok teszik, az üres sír – ha nem is bizonyítékul, de – a föltámadás üzenetének elfogadásához segít.

Az angyal üzenetének átadása hitvédelmi szempontok miatt fogalmazódik meg. Az apostoli igehirdetés központi témája, vagyis hogy *Krisztus föltámadt a halálból* nem az asszonyok szaván alapszik, hanem a mennyből alászállt isteni hírnök, az angyal szavain: *Mondjátok meg tanítványainak, hogy föltámadt a halálból* (28,7). A hír hitelességét még az is alátámasztja, hogy a tanítványok személyesen találkoznak a Föltámadottal Galileában. Ennek leírását a fejezet és így az egész írásmű végén olvashatjuk (28,16-20).

2. A Mt 27,62–28,15 egység teológiai irányulása még apologetikus jellegét is felülmúlja. A Máté által megszerkesztett hagyomány-együttes irodalmi megfogalmazása Isten káprázatos győzelmére koncentrál. A magasságból jövő erőnek leírása magának Istennek győzelmét emeli ki. Az Úr angyala az, aki leszáll a mennyből, villámló tekintete és ragyogó ruhája (vö. 28,3) mennyei származásáról tanúskodik, a földrengés a teofániának egyértelmű jele. Isten jelenlétéről és működéséről Jézus föltámadásának megfogalmazása („passivum divinum”) árulkodik: Isten föltámasztotta Jézust a halálból.

A győzelem egyben Jézus győzelme, aki megjövendölte föltámadását. A kereszt így elvesztette szégyenletes gyalázatosságát, és a dicsőség fénye veszi körül.

Jézus tanítványai és követői is részesülnek ebből a dicsőségből. Az asszonyok azért indulnak, hogy lássák Jézus sírját, az angyal pedig vágyaikhoz igazodva így szól: *nézzétek meg azt a helyet, ahol feküdt* (28,6). A természetfeletti megtapasztalása következtében félelmük természetes, de örömmé változik (vö. 28,8), amikor az angyal bátorítását hallják (28,5: *Ne féljete!*), majd amikor magával a Föltámadottal találkoznak (28,9: *Legyetek üdvözölve!*). Jézust keresve annak győzelmi örömeiből is részesülnek. A tanítványok, akik a Mester halálát szívükön hordozzák, szintén nem csak üzenetként részesülnek Jézus föltámadásáról, hanem a találkozás öröme is megadatik számukra Galileában (28,7.10.16-17).

A galileai találkozás leírása által az evangélista a föltámadás győzelmének egyetemes dimenzióját is felmutatja. Máté számára Galilea nem csupán az a hely, ahol Jézus elkezdte nyilvános működését (vö. 4,12), hanem ahonnan az a fény sugárzik, amely a sötétség árnyékában ülőket bevilágítja (4,16), és amit Izajás szavait idézve *pogányok Galileájaként* említ (Iz 8,31; 9,1). Galilea földjének, mint Jézus megjelenése színterének kifejezett említése arra enged következtetni, hogy Jézus föltámadásának diadalában a pogány népek is részesülnek.

Isten halálon aratott győzelme Jézusban mutatkozik meg. Az angyal azzal a tanítványoknak szóló üzenettel bízza meg az asszonyokat, hogy *Jézus föltámadt a halottak közül* (28,7). Akit keresztre feszítve megölték és eltemettek kicsúszott a halál markából; az örök azok, akik mintegy halálra válnak

az angyal láttán (vö. 28,4). A halál fölötti győzelmet kifejezően ábrázolja az elhengerített sziklán ülő angyal képe. Isten angyala nyitja meg a sírt, s így a halál egyszer s mindenkorra legyőzött.

3. A húsvéti elbeszélés-fűzér teológiai irányultsága által az evangélista egy új korszak kezdetét hirdeti meg. Jézus föltámadása eszkatológikus jelentéssel bír. A földrengés és az angyal leszállásának apokaliptikus kifejezéseivel a szent szerző azt adja tudomásunkra, hogy valami teljesen és minőségileg új kezdődött. Akit keresztre feszítettek, az föltámadva a halálból egy új élet lehetőségét nyitja meg. Amikor az asszonyok ennek tudatára ébrednek, öröm tölti el őket (vö. 28,8). Ezek után a tanítványok Jézus „testvéreinek” minősülnek (vö. 28,10) és meghívotnak a Föltámadottal való találkozásra. A föltámadás tehát új korszak kezdetét nyitja meg mind Jézus, mind az asszonyok, mind a tanítványok további életében.

A DIPTICHON MÁSODIK RÉSZE: A 28,16-20 SZAKASZ

Ez a szakasz Máté sajátja. Irodalmi szerkezetét tekintve a versek szerves egységet képeznek, de az evangélista a megelőző szakasszal is szoros kapcsolatba állítja.

A megelőző szakasszal való kapcsolat

Az asszonyok megbízatása kétszer is (28,7.10) említi a tanítványokat, harmadszor pedig, hogy futva sietnek megvinni a hírt nekik (28,8). A második rész a tizenegy tanítvány bemutatásával kezdődik (28,16), akiknek szólt az üzenet. A tanítványok valóban Galileába tartanak (28,16), ahová az angyal és Jézus rendelte őket (28,7.10).

Mind az angyal, mind az asszonyoknak megjelenő Jézus ajkán a „meglátni” ige szerepel; az előző versekhez kapcsolódva az evangélista nem annyira Jézus megjelenéséről ír, mint inkább meglátásáról: *meglátták őt* (28,17: ἰδόντες αὐτόν).

A tanítványok viselkedése hasonlít az asszonyok reakciójára az angyal láttán: félelem és nagy öröm váltják egymást. Az asszonyok félelmére Jézus szavai derítenek fényt (28,10: *Ne féljétek!*), örömeiket pedig azzal fejezik ki, hogy *megragadták lábát és leborultak előtte* (28,9). A tanítványok Jézus láttán az öröm és az elismerés világos jeleként szintén leborulnak (28,17), ugyanakkor kételkednek, mintha nem hinnének a szemüknek. Kételkedésük a félelemben nyilvánul meg (vö. Mt 14,30-31).

A megelőző szakasz teológiai tartalmának folytatása

A szerkesztésben megmutatkozó világos kapcsolat segítségével a tartalombeli folytonosságot is biztosítja az evangélista. Isten győzelme, amely Jézusban megmutatkozik, az evangélium utolsó jelenetében is jelen van.

Jézus megjelenésének galileai leírásában egy olyan helymegjelölést is találunk, amely nem volt a jövődőlésben (28,7.10). A Tizenegy Galileába tart egy hegyre (28,16: εἰς τὸ ὄρος). Az Ószövetségben a „hegy” általában azt a helyet jelöli, ahol Isten kinyilvánítja önmagát és kinyilatkoztatást ad (vö. Kiv 3,1-2; 19,3-25; stb.). Máté megfogalmazásában az Isten uralmának programját is egy hegyen hirdeti meg Jézus (vö. 5,1), és szintén egy hegyen történik isteni dicsőségének fölragyogása (vö. 17,1). Mindaz ami tehát Galileában történik, a kinyilatkoztatás keretébe illeszkedik. A tanítványoknak szóló jézusi szavak tartalma is erről tanúskodik.

Jézus szavaiban Isten úgy nyilvánul meg, mint minden hatalom forrása. A föltámadásban megnyilvánult győzelem is az övé. A Föltámadott szavainak megfogalmazásában (28,18: *Nekem adatott minden hatalom...*) mutatkozó „passzivum divinum” is Istenre utal, mint akitől mindaz származik,

amit Jézus birtokol.¹⁸ Isten végtelen hatalma teljesen neki adatott (28,18b: Ἐδόθη μοι πάντα ἐξουσία). Jézus uralma egyetemes méreteket ölt, mert kiterjed az egész világra: *mennyben és földön*.¹⁹

A hatalom, amit Jézus kapott, kihat tanítványaira. Minden néphez szóló küldetésük arra irányul, hogy Jézusnak további tanítványokat szerezzenek. Ezt azáltal teljesítik, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében keresztelnek, és tanítják őket mindannak megtartására, amit Jézus parancsolt (28,19-20a). Ily módon a tanítványok Jézus győzelmének részesei, hatalmat és küldetést nyernek Jézustól, hogy további tanítványokat szerezzenek. Akik a keresztség és tanítás által tanítvánnyá lesznek, szintén részesülnek Jézus győzelméből. Az apostolokhoz hasonlóan ők is a Föltámadott „testvéreinek” hívatnak, mert Jézus győzelméből és új életéből kapnak részt.

A Máté-féle föltámadási diptichon első részében az evangélista szoros egységben tárgyalta a keresztre feszített Jézust és a Föltámadottat (28,5-6: *tudom, hogy a megfeszített Jézust keressétek; nincs itt, mert föltámadt*). A második rész is folyamatosságot tár föl a földi Jézus és a Föltámadott között. A Tizenegynek megjelenő megdicsőült Jézus megerősíti a földi életében adott tanítást (28,20).

A tényleges folytonosság ellenére, a földi Jézus és a Föltámadott között meg kell látni a különbséget is. Nyilvános működése folyamán Jézus azt mondta, hogy az Atya *mindent átadott* neki (11,27). Hogy mire vonatkozik a „minden”, az a szövegösszefüggésből kiderül: amit az Atyáról tudni lehet, vagyis hogy csakis Jézus által ismerhetjük meg az Istent. Ezzel ellentétben, a tanítványainak való megjelenéskor Jézus a neki adatott abszolút hatalomról beszél. A következő két kifejezés által juttatja kifejezésre hatalma korlátlanágát és egyetemességét: *minden hatalom és mennyben és földön*.

Az Istentől származó és a föltámadásban Jézusnak adatott abszolút hatalom új korszakot nyit az emberiség életében, mert ebből részesülnek a tanítványok és majdan mindazok, akik tanítvánnyá, „Jézus testvéreivé” lesznek. A diptichon első részében fölfedezhető eszkatologiai irányulás a második részben kiemelkedő helyet kap. Az új korszakot nem csak Jézus korlátlan hatalma, az apostolok küldetése és újabb tanítványok szerzése jelenti, hanem Jézus ösztönző jelenléte övéi között: követőinek megígéri, hogy velük marad minden nap. Jelenti ez azt, hogy akik az ő nevében alkotnak közösséget, azok között jelen lesz, kéréseik meghallgatásra találhatnak (vö. 18,20), de azt is, hogy aktívan közreműködik abban a – minden néphez szóló – misszióban, amit ő bízott rájuk. Jézus aktív jelenléte, amely az új korszak első napjától megtapasztalható, az eszkatológiában éri el teljességét (vö. 28,20).

A HÚSVÉTI ELBESZÉLÉSEK MÁTÉ EVANGÉLIUMÁNAK SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSÉBEN

Nem állíthatjuk, hogy Máté evangéliumának utolsó fejezete egyszerűen csak a mű végén található. Az evangéliumba illesztett húsvéti elbeszélések egy fölfele vezető lépcső utolsó lépcsőfokát alkotja. Az utolsó fejezet utolsó szakasza (28,16-20) az egész evangélium kulcsának tekinthető. Az egész mű folyamán végighúzó alapvető témák ebben a rövid szakaszban kristályosodnak ki.

A Máté-evangéliumot átfogó irodalmi szerkezet

Az első két fejezet már csírájában hordozza az evangélium legfőbb tanítását. A gyermekség-evangélium fő témája a mű további részében nyer kifejtést: Jézus fokozatos kinyilvánulása Izrael népe számára, akik közé maga is tartozik. Kezdetől fogva úgy mutatkozik, mint aki Dávid fia és Ábrahám fia (vö. 1,1-17). Emberi származásának hangsúlyozását Szűztől való születésének leírása egészíti ki (vö. 1,18). Születésének híre eljut Heródes udvarába (vö. 2,1-6), de az újszülöttet hamarosan halálra keresik (vö. 2,7-18). Máté evangéliumának második fő témája – Izrael elutasítja Jézust – itt már csírájában, majd a továbbiakban fokozatosan kibontakozik.

¹⁸ Az evangélista megfogalmazásában fölfedezhető a Dánielnél az Emberfiáról olvasható (7,14: ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία) messiási-eszkatológikus látomás beteljesedése: hatalom és uralom minden nép fölött; vö. Sír 10,4 ἐξουσία; stb.

¹⁹ Máté evangéliumában gyakorta szerepel az „ég-föld” szó pár és mindannyiszor a világ egységét fejezi ki (5,18; 11,25; 24,35; 28,18). Lásd erről Wolfgang TRILLING: *Das wahre Israel* című Máté-evangélium teológiájáról szóló tanulmányában (St. Benno-Verlag, Leipzig 1975) a 24-25 oldalakon írottakat.

A választott nép bezárkózása a Messiás láttán összhangban áll a pogányok felé való megnyílással, akiket egy csodálatos fény vonzza, hogy hódoljanak előtte és ajándékokkal halmozzák el (vö. 2,2.11). Jézus nyitottsága a pogány népek felé meglepő kifejezéseiben nyilvánul ki (vö. 10,5-6), majd mindvégig jelen van a mű folyamán. A minden nép irányában ható jézusi nyitottságba az evangélista a földbe hulló mag példázatával enged betekintést (13,38). A prófétát idézve (vö. Iz 42,1-4) hangsúlyozottan szól a pogány népekről (vö. 12,18-21), akik *napkeletről és napnyugatról jönnek, hogy asztalhoz telepjenek Ábrahámmal, Izsákkal és Jákobbal a mennyek országában* (8,11-12), akik elsőként érkezve (vö. 19,30; 20,16) elfoglalják a méltatlanná lett meghívottak helyét (vö. 22,8-14).

Jézus kinyilvánulása, Izrael népének bezárkózása, és Jézus pogányok fele fordulásának hármastémája Máté művének utolsó fejezetében éri el csúcspontját. A Föltámadott sokféle módon megnyilatkozott: az angyal tudomására hozza az asszonyoknak (vö. 28,6), azok megbízást kapnak arra, hogy közvetítsék azt a tanítványok felé (vö. 28,7), Jézus személyesen is megjelenik nekik, és megerősíti missziójukat (28,10: ἀπαγγεῖλατε), és az asszonyok valóban sietnek beszámolni a tanítványoknak (28,8: ἀπαγγεῖλαι). Másrészt a föltámadás híre az örök beszámolója által eljut a főpapokhoz is (28,11: ἀπήγγειλαν).

A nép vezetőinek ellenállása nyilvánul meg abban, hogy mindent megtesznek annak érdekében, hogy ne történjék meg az, amitől félnek. Ezért állítanak őrséget a sír bejáratához, majd lepecsételik a bejáratot sziklával (vö. 27,62-66). Jézus föltámadásának híret hallva olyannyira erősödik bennük az ellenállás, hogy hazugságba és megvesztegetésbe kezdenek (vö. 28,11-15).

Az utolsó fejezet azzal zárul, hogy a horizont megnyílik a pogány népek felé (vö. 28,16-20). A tanítványok kétszeres fölszólítást kapnak arra, hogy induljanak Galileába (vö. 28,7.10), arra a vidékre, amit korábban Máté a pogányok földjeként idézett (vö. 4,15). Megjelenésekor Jézus a pogány népek felé indítja tanítványait (vö. 28,19).

KONKLÚZIÓ

Megfigyeléseink és José Caba interpretációi alapján kimondhatjuk, hogy a koncentrikus irodalmi szerkezetek segítségével általánosan Máté a húsvéti történetet egészen újszerű megvilágításba helyezi. Az asszonyok és az örök szembeállítás enged következtetnünk arra, hogy Krisztus egyházának első követői között asszonyok voltak többségben, az ő szerepük és megerősítésük Máté evangéliumában nagyon fontos. Őket teszi meg a Jézus körüli erők harcának és Krisztus feltámadásának győzedelmes tanúivá. Máté eredetiségét kiemeli a közösség épülése felé mutatott érdeklődése. Ebben egészen új és egyedi a megközelítése Márk evangéliumához képest.

Máté evangéliumát erősen jellemzi ekkleziológiai irányultsága. Gondos előkészület után tér rá az Egyház alapításának elbeszélésére (vö. 16,18), amely által az igazi Izrael létrejön: Jézus ehhez tartozik.²⁰ Máté kezdettől fogva Immánuelnek hívja Jézust, vagyis a „köztünk élő Istent” látja benne (vö. 1,23). Jézus jelen azok között, akik az ő nevében jönnek össze és az Atyához imádkoznak (vö. 18,20). Akik Krisztus követésében járnak és az Egyház tagjai, azokat testvéreinek mondja Jézus (vö. 12,49), és egymást is testvérként szólíthatják (vö. 18,15.21.35).

Máté evangéliumának utolsó fejezete összefoglalja a fent említett gondolatokat. A *veletek maradok a világ végezetéig* zárómondat az 1,23 állításával, miszerint *Immánuelnek fogják hívni*, igazi inklúzióját adja Máté művének.

Az evangélium utolsó verseinek tanúsága szerint a tanítványok arra kapnak megbízást, hogy tegyék Jézus tanítványává a népeket: alkossák meg az új Izraelt. Az Egyház minden tagja nem csak egymással alkot testvéri közösséget, hanem Jézussal is (vö. 28,10). Az Egyház egyetemes terjedése tehát nem csak a Tizenegy föladata, hanem minden megkeresztelt kötelessége. Ennek megvalósításához pedig számíthatunk Jézus tevékeny jelenlétére a világ végezetéig (vö. 28,20).

²⁰ Lásd erről Wolfgang TRILLING, *Das wahre Israel* című korábban már idézett tanulmányát, amelynek első fejezete Izrael válságát, második az Egyház létrejöttét, harmadik pedig annak sajátos törvényeit elemzi.